

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΕΥΗ ΠΕΠΕ

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ: ΙΛΙΑΔΑΣ & ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- Αποτελούν τα αρχαιότερα έπη της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας.
- Αποτελούνται από 24 ραψωδίες που δηλώνονται με κεφαλαία γράμματα.
- Ο χρόνος συγγραφής τους τοποθετείται στο 2^ο μισό του 8ου αι. π.Χ.

ΕΠΟΣ: ΕΝΝΟΙΑ – ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ – ΒΑΣΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΗΡΩΙΚΟΥ ΕΠΟΥΣ

- **Ετυμολογία:** Έπος (< ἔπω = λέγω) σημαίνει: λόγος, διήγηση και, ειδικότερα, αφηγηματικό ποίημα με περιεχόμενο μυθολογικό, διδακτικό, ηρωικό.
- *Τα ομηρικά έπη, η Οδύσσεια και η Ιλιάδα* αφηγούνται **κατορθώματα ηρώων** αλλά και **θεών**, που συχνά συνυπάρχουν με τους ανθρώπους και κατευθύνουν τη δράση τους.
- Τα βασικά γνωρίσματα του ηρωικού έπους είναι τα εξής:
 - α. παρουσιάζει **μυθοποιημένα γεγονότα** ενός μακρινού παρελθόντος σαν να είναι αληθινά.
 - β. έχει **αντικειμενικό χαρακτήρα**· δεν εκφράζει, δηλαδή, το έπος τις υποκειμενικές/προσωπικές απόψεις του ποιητή, αλλά **όλη την κοινωνία μέσα στην οποία δημιουργείται**. (Το ίδιο ισχύει και για τα δημοτικά μας τραγούδια· και αυτά αποτελούν συλλογική έκφραση της κοινότητας μέσα στην οποία δημιουργούνται, σε αντίθεση με την ποίηση των επώνυμων ποιητών, που φέρει την προσωπική τους σφραγίδα.)

Ο ΕΠΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΚΑΙ, ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ, Ο ΤΡΩΙΚΟΣ

Εκτός από τα δύο ομηρικά έπη, μας έχει παραδοθεί και ένας αξιόλογος «κύκλος» (εδώ με την εξής έννοια: ένα σύνολο έργων που όλα μαζί συμπληρώνουν ένα ευρύ θέμα, π.χ. τον Τρωικό πόλεμο.) επών (σε περιλήψεις και μικρά αποσπάσματα) με έντονα τα χαρακτηριστικά της Ιλιάδας και της Οδύσσειας, ο λεγόμενος επικός κύκλος ή κύκλια έπη, που αρχίζουν από τη δημιουργία του κόσμου και τελειώνουν με τον θάνατο του Οδυσσέα. Όσα από αυτά τα έπη σχετίζονται με τον Τρωικό πόλεμο αποτελούν, ειδικότερα, τον τρωικό κύκλο – και είναι τα εξής:

Κύπρια	Διηγούνταν την προϊστορία του Τρωικού πολέμου και τα πολεμικά γεγονότα μέχρι την αρχή της Ιλιάδας· ο τίτλος τους τα συνδέει άμεσα ή έμμεσα με την Κύπρο (όπου πιθανόν συντέθηκαν από τον Στασίνο τον Κύπριο) και με την Κύπριδα Αφροδίτη, που λατρευόταν στη μεγαλόνησο, τη θεωρούμενη ιδιαίτερη πατρίδα της· στην Πάφο υπήρχε πανελλήνια ονομαστός ναός της θεάς. [Η Ίλιās (< Ίλιον/Τροία) εξιστορεί τον Τρωικό πόλεμο μέχρι τον θάνατο του Έκτορα.
Αιθιοπίς	Παρουσίαζε κυρίως τις νικηφόρες μάχες του Αχιλλέα εναντίον του βασιλιά των Αιθιόπων Μέμνονα (συμμάχου των Τρώων) αλλά και τον θάνατο του ίδιου του Αχιλλέα.
Μικρά Ιλιάς	Αναφερόταν στη διαμάχη του Οδυσσέα και του Τελαμώνιου Αίαντα για τα όπλα του Αχιλλέα, μέχρι και την είσοδο του Δούρειου Ίππου στην Τροία.
Ιλίου πέρσις (< πέρθω=εκ-πορθώ > πορθητής)	Περιέγραφε όσα διαδραματίστηκαν κατά την άλωση της Τροίας.
Νόστοι (νόστος <νέσομαι> νέομαι: επανέρχομαι, επιστρέφω στην πατρίδα)	Εξιστορούσαν τις περιπέτειες των τρωικών ηρώων (εκτός του Οδυσσέα) κατά την επιστροφή στις πατρίδες τους. [Η Όδύσσεια αναφέρεται, ειδικά, στον νόστο του Οδυσσέα.]
Τηλεγόνια ή Τηλεγονεία (< τῆλε + γον--> τηλέγονος: ο γεννημένος μακριά από τον γονέα του)	Εξιστορούσε τα γεγονότα μετά την Όδύσσεια· τις περιπέτειες δηλαδή του Οδυσσέα μετά τον νόστο και μέχρι τον θάνατο από τον γιο του, τον Τηλέγονο, τον οποίο, κατά τον μύθο, είχε αποκτήσει από την Κίρκη. Ο Τηλέγονος,όταν μεγάλωσε, αναζητούσε τον πατέρα του, σε μια σύγκρουση όμως τον σκότωσε εν αγνοία του.

Ο ΧΡΟΝΟΣ, Ο ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΘΕΜΑ ΙΛΙΑΔΑΣ	Η Ιλιάδα έχει κεντρικό θέμα τον θυμό του Αχιλλέα , που διαρκεί 51 μέρες, ο ποιητής όμως περιέκλεισε σ' αυτές ολόκληρο τον δεκαετή πόλεμο του Ιλίου, που έγινε κατά τη Μυκηναϊκή εποχή (Η Μυκηναϊκή εποχή διαρκεί από το 1600-1100 περίπου π.Χ. και οφείλει το όνομά της στις Μυκήνες, το σπουδαιότερο κέντρο αυτής της εποχής.) –πιθανότατα στις αρχές του 12ου αι. π.Χ.–, και κατέστησε έτσι το έπος του αληθινή Ιλιάδα και όχι Αχιλλήίδα.
ΘΕΜΑ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ	Η Οδύσσεια εξιστορεί τον δεκαετή αγώνα του Οδυσσέα για τον νόστο , ο ποιητής όμως ενέταξε όλες τις μεταπολεμικές περιπέτειες του ήρωα (και όχι μόνο) σε 41 μέρες. Τα ποιήματα αυτά, ωστόσο, δημιουργήθηκαν κατά τη Γεωμετρική εποχή (Η Γεωμετρική εποχή διαρκεί από το 1100-700 περίπου π.Χ. και οφείλει το όνομά της στη γεωμετρική διακόσμηση των αγγείων που κατασκευάζονται αυτή την εποχή), ειδικότερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 8ου αι. π.Χ. (η Οδύσσεια πιθανόν στις αρχές του 7ου αιώνα), στη δυτική Μικρά Ασία, όπου οι Αχαιοί (που δεν ονομάζονταν ακόμη Έλληνες) είχαν ιδρύσει αποικίες από τον 11ο αι. π.Χ., όπως και στα νησιά του Αιγαίου.

Ο ΧΡΟΝΟΣ, Ο ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Στις νέες αυτές πατρίδες οι άποικοι τραγουδούσαν με νοσταλγία και περηφάνια τα κατορθώματα των μεγάλων παλαιών ηρώων του ελλαδικού χώρου· τα συνέδεαν, μάλιστα, και με νεότερους θρύλους (προφορική διήγηση που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά για πρόσωπα ή γεγονότα του παρελθόντος και προσλαμβάνει μυθικό χαρακτήρα.) για τις περιπέτειες των ναυτικών, που αφθονούσαν κατά την εποχή του αποικισμού [Αποικισμός Α΄ και Β΄: Ο Α΄ ελληνικός αποικισμός έγινε κυρίως κατά τον 11ο και τον 10ο αι. π.Χ. στα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας και στα νησιά του Αιγαίου, ενώ ο Β΄ κατά τον 9ο και τον 8ο αιώνα, κυρίως, και μέχρι τα μέσα του 6ου αι π.Χ. είχε επεκταθεί στις ακτές όλης της Μεσογείου και του Ευξείνου Πόντου). (Ας σημειωθεί ότι ο αποικισμός της Κύπρου είχε αρχίσει ήδη από τον 13ο αι., και στα ιστορικά χρόνια το νησί ήταν πλήρως εξελληνισμένο.)]. Ο Οδυσσέας, π.χ., εκτός από πολεμιστής και πρωταγωνιστής στον πόλεμο της Τροίας, είναι και εκπρόσωπος των ναυτικών, που ταξίδευαν για να πλουτίσουν και να γνωρίσουν νέους τόπους και πολιτισμούς, και ο ξενιτεμένος που επιστρέφει κτλ. Από τη μακραίωνη αυτή ποιητική παράδοση αντλούν στοιχεία τα ομηρικά έπη, αλλά και από την εποχή στην οποία ζει ο ποιητής τους και τον επηρεάζει άμεσα. Υπάρχουν έτσι πολιτισμικές διαστρωματώσεις (με τον όρο αυτό εννοούμε ότι πολιτισμικά στοιχεία διαφόρων χρονικών περιόδων συνυπάρχουν χωρίς χρονική διάκριση μεταξύ τους· π.χ. το ηρωικό ιδανικό του ένδοξου θανάτου συνυπάρχει στην Οδύσσεια με το ιδανικό της ευτυχισμένης ζωής ως τα γηρατειά.) αιώνων στα ποιήματά του και αναχρονισμοί [η μεταφορά πολιτισμικών στοιχείων μιας εποχής σε άλλη (συνήθως προγενέστερη)· ο Όμηρος, π.χ., κάνει λόγο για σίδηρο, μέταλλο της Γεωμετρικής εποχής, το μεταφέρει όμως στη Μυκηναϊκή].

Γενικεύοντας, μπορούμε να πούμε ότι τα ομηρικά έπη αναφέρονται σε **μυθοποιημένα γεγονότα της Μυκηναϊκής εποχής** (στον Τρωικό πόλεμο, κυρίως), **προβάλλουν, ωστόσο, και την εποχή κατά την οποία γράφονται** (τη Γεωμετρική), που είναι **στραμμένη σε έργα ειρηνικά** (ναυτιλία, εμπόριο, ανάπτυξη πόλεων), **χαρακτηρίζεται όμως και από πολιτικές συγκρούσεις** [κλονίζεται κυρίως ο θεσμός (α. πολιτικός: πολιτικό σύστημα, π.χ. η βασιλεία, η δημοκρατία κτλ.· β. κοινωνικός: κανόνας συμπεριφοράς, που έπειτα από μακροχρόνια και ομοιόμορφη επανάληψη παίρνει τυπική μορφή· π.χ., ο θεσμός της φιλοξενίας.) της βασιλείας].

ΟΙ ΑΟΙΔΟΙ, ΟΙ ΡΑΨΩΔΟΙ ΚΑΙ ΟΜΗΡΟΣ

ΑΟΙΔΟΙ	ΡΑΨΩΔΟΙ
ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ: (< ᾄδω/ᾄείδω > ᾠοιδή, ᾠδὴ = τραγουδῶ, τραγούδι) Οι παλαιοί επικοί ποιητές, κυρίως της προομηρικής εποχής, ονομάζονταν ᾠοῖδοι, γιατί τραγουδούσαν τα ἔπη τους, με τη συνοδεία μάλιστα κιθάρας/φόρμιγγας. Και τα συνέθεταν αυτοσχεδιάζοντας προφορικά (Η μακραίωνη επική ποίηση δηλαδή δεν καταγραφόταν· δημιουργούνταν και παραδιδόταν προφορικά, όπως και η μακραίωνη, επίσης, ποίηση των δημοτικών μας τραγουδιών.) βοηθούμενοι, όπως πίστευαν, από τη Μούσα· ότι αυτή τάχα τους υπαγόρευε τα θέματα που επέλεγε να τραγουδήσουν· και τα τραγουδούσαν σε συμπόσια κυρίως ανακτορικά ή σε εορταστικές εκδηλώσεις της κοινότητας.	ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ: (< ῥάπτω + ᾠδὴ) Οι ραψωδοί αργότερα, που διαδέχτηκαν εξελικτικά τους αοιδούς (προς το τέλος του 8ου αι. π.Χ), δεν αυτοσχεδίαζαν. Αρχικά φαίνεται πως συνέρραπταν/ συναρμολογούσαν ποιήματα, κατέληξαν όμως να απομνημονεύουν και να απαγγέλλουν ρυθμικά έτοιμα καταγραμμένα έπη (άλλων ή δικά τους) κρατώντας ραβδί, σύμβολο εξουσίας δοσμένης από τους θεούς. Και δεν ζούσαν σε ανάκτορα, αλλά ανήκαν σε επαγγελματικά σωματεία, ταξίδευαν από τόπο σε τόπο και παρουσίαζαν τα έπη (κυρίως τα ομηρικά) σε χώρους ανοιχτούς, στις μεγάλες προπαντός γιορτές των Ελλήνων, όπου γίνονταν και ραψωδικοί αγώνες.
Έγιναν έτσι επαγγελματίες περιζήτητοι, και κάθε ανάκτορο ήθελε να έχει τον αοιδό του. Η αλήθεια όμως είναι ότι οι αοιδοί μπορούσαν να αυτοσχεδιάζουν γιατί, εκτός από το ταλέντο που σίγουρα διέθεταν, εκπαιδεύονταν για το έργο τους, οι νεότεροι από τους παλαιότερους, γονείς ή δασκάλους. Μάθαιναν δηλαδή τους θρύλους για τα σημαντικά γεγονότα και τους ήρωες του λαού τους και απομνημόνευαν τυποποιημένα στοιχεία, όπως συνδυασμούς επιθέτων και ουσιαστικών, φράσεις και στίχους ή και σκηνές ολόκληρες· τους βοηθούσε στην απομνημόνευση και ο εξάμετρος στίχος (εξάμετρος στίχος: αποτελείται από έξι μουσικά/ρυθμικά μέτρα.), που είχε καθιερωθεί ως στίχος του έπους. Είχαν έτσι πρόχειρο ένα απόθεμα που το προσάρμοζαν στο τραγούδι που επέλεγε κάθε φορά να πουν. Τραγουδούσαν λοιπόν αυτοσχεδιάζοντας αλλά εξοπλισμένοι καλά για το έργο τους.	Έτσι, τα έπη ακούγονταν παντού όπου υπήρχαν Έλληνες.

ΟΙ ΑΟΙΔΟΙ, ΟΙ ΡΑΨΩΔΟΙ ΚΑΙ ΟΜΗΡΟΣ

Και ο Όμηρος φαίνεται ότι

- ταξίδευε για να απαγγέλλει τα ποιήματά του,
- που πρέπει να τα συνέθεσε χρησιμοποιώντας γραφή.
- ίσως να είναι και ο πρώτος που κράτησε ραβδί εγκαινιάζοντας το είδος των ραψωδών.
- Πιστεύεται ότι έζησε κατά τον 8ο (ίσως μέχρι και τις αρχές του 7ου) αι. π.Χ. στην Ιωνία, χωρίς ακριβή προσδιορισμό της πατρίδας του· εφτά πόλεις τον διεκδικούσαν, με πιθανότερες τη Σμύρνη και τη Χίο.
- Η παράδοση τον ήθελε τυφλό, πράγμα που θεωρείται απίθανο.

ΤΟ ΟΜΗΡΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ – ΟΙ ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ – Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ

Στην αρχαιότητα ο Όμηρος θεωρούνταν ποιητής και της Ιλιάδας και της Οδύσσειας (και όχι μόνο). Για το πρόσωπό του υπάρχουν πολλές πληροφορίες, μυθοποιημένες όμως και συχνά αντιφατικές. Η έλλειψη αυτή εξακριβωμένων στοιχείων για τη ζωή, το έργο και την πατρίδα του ποιητή, καθώς και ορισμένα προβλήματα που γεννούσε η εξονυχιστική μελέτη των ομηρικών επών, δημιούργησαν τους τελευταίους δυο τρεις αιώνες το ομηρικό ζήτημα, τα κυριότερα σημεία του οποίου είναι:

1. **Υπήρξε ο Όμηρος ή είναι πρόσωπο πλαστό/φανταστικό;**
2. **Αν υπήρξε, είναι ο ίδιος ποιητής και της Ιλιάδας και της Οδύσσειας ;**
3. **Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια συντέθηκαν με βάση ένα ενιαίο σχέδιο ή δημιουργήθηκαν από έναν αρχικό πυρήνα, που επεκτάθηκε με προσθήκες από τους ραψωδούς ή με ένωση μικρότερων επών;**

Στα ερωτήματα αυτά δεν έχει δοθεί οριστική απάντηση, έτσι η ομηρική έρευνα συνεχίζεται. Στη σημερινή, πάντως, εποχή επικρατέστερες απόψεις σχετικά με το ομηρικό ζήτημα είναι οι εξής:

α. Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια αποτελούν έργα ενός ποιητή (όχι οπωσδήποτε του ίδιου και για τα δύο έπη – ίσως ο ποιητής της Οδύσσειας να υπήρξε αντάξιος μαθητής του ποιητή της Ιλιάδας/του Ομήρου), που χρησιμοποίησε γραφή και μπόρεσε έτσι να δημιουργήσει εκτεταμένα ποιήματα, αντλώντας όμως στοιχεία από πολλές πηγές. Τέτοιες πηγές για την Οδύσσεια είναι:

- ❖ η μακραίωνη ηρωική επική παράδοση, η σχετική κυρίως με τον Τρωικό πόλεμο·
- ❖ η λαϊκή μυθιστορία του γυρισμού του ξενιτεμένου, καθώς και η μυθιστορία της κόρης που δοκιμάζει σε αγώνα όσους ζητούν να την παντρευτούν, για να διαλέξει τον καλύτερο·
- ❖ μυθοποιημένες περιπέτειες ναυτικών και πολλά στοιχεία παραμυθιών·
- ❖ στοιχεία από την οικονομική, την κοινωνική, την πολιτική και την πολιτισμική κατάσταση της Γεωμετρικής εποχής, ιδιαίτερα του 2ου μισού του 8ου αι. π.Χ. (δηλαδή της εποχής του ποιητή).

β. Τα στοιχεία που αντλεί ο ποιητής από τις παραπάνω πηγές τα μεταπλάθει και τα προσαρμόζει σε ένα δικό του σχέδιο, όπου, χωρίς να αλλάζει τις βασικές παραδόσεις για τους ήρωες, τα βλέπει όλα με νέο πρίσμα (η οπτική γωνία/η σκοπιά από την οποία εξετάζει ή προσεγγίζει κάποιος ένα θέμα), πιο ηθικό και πιο ανθρώπινο· ακόμη, τα συνδέει όλα με τον κεντρικό του ήρωα, τον Οδυσσέα, και με την οικογένειά του και τα περιορίζει χρονικά σε 41 μέρες. Δημιουργεί έτσι ένα προσωπικό ποίημα που το χαρακτηρίζει ενότητα και, σε τελική ανάλυση, φέρει τη σφραγίδα της μεγαλοφυΐας του ποιητή και της εποχής του.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ ΕΙΝΑΙ:

- ✓ Το γεγονός ότι νίκησαν τον χρόνο, διασώθηκαν δηλαδή ολόκληρα σε αντίθεση με τα κύκλια έπη.
- ✓ Για πολλούς αιώνες ψυχαγωγούσαν και δίδασκαν τους αρχαίους Έλληνες στις γιορτές τους και αποτελούσαν μάθημα για τα παιδιά τους στα σχολεία (Ο Νικήρατος, γιος του Αθηναίου στρατηγού Νικία (5ος αι. π.Χ.), ομολογεί: «Ο πατέρας μου φροντίζοντας να γίνω σωστός άνθρωπος με έβαλε να μάθω όλα τα έπη του Ομήρου· και τώρα θα μπορούσα να απαγγείλω απ' έξω όλη την Ιλιάδα και την Οδύσσεια.» (Ξενοφών, 4ος αι. π.Χ., Συμπόσιον, ΙΙΙ, 5).)· από αυτά μικροί και μεγάλοι μάθαιναν την ιστορία και τη θρησκεία τους, γνώριζαν τον άνθρωπο από την καλή και από την κακή πλευρά του, και έπαιρναν διδάγματα ζωής (Ο Πλούταρχος (1ος-2ος αι. μ.Χ.) διαπιστώνει στο έργο του Βίος Όμηρου, ΙΙ, 1: «Είναι εύλογο να διαβάζουμε πρώτον τον Όμηρο, τον ποιητή, μια που αυτός και προηγήθηκε χρονικά από τους περισσότερους και αποδείχτηκε πρώτος από όλους σε αξία. Η ωφέλειά μας μέγιστη και στον λόγο και στη σκέψη και στην πλούσια εμπειρία ζωής.»), ώστε να παρατηρήσει ο Αθηναίος φιλόσοφος Πλάτων (427-347 π.Χ.): «όλη την Ελλάδα έχει μορφώσει αυτός ο ποιητής»· αλλά και στα νεότερα χρόνια διδάσκονται¹⁰ (και όχι μόνο στα ελληνόπουλα), διαβάζονται και σχολιάζονται σε όλο τον κόσμο.
- ✓ Άσκησαν τεράστια επίδραση στην αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή λογοτεχνία και τέχνη (στην αγγειογραφία, κυρίως, αλλά και στη ζωγραφική, στη γλυπτική, στη μικροτεχνία), και συνεχίζουν να εμπνέουν λογοτέχνες, καλλιτέχνες, σκηνοθέτες, καρτουνίστες (Έλληνες και ξένους) – θα έχετε διαβάσει σίγουρα κάποιο βιβλίο με θέματα από την Ιλιάδα και την Οδύσσεια και θα έχετε δει σχετικές ταινίες (του W. Petersen, π.χ., του F. Coppola κ.ά.). Απομένει να σχηματίσετε και προσωπική άποψη για την αξία τους.

Η ΕΠΙΣΗΜΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ ΚΑΙ Η ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΟΥΣ ΣΕ ΡΑΨΩΔΙΕΣ

Επίσημη καταγραφή των ομηρικών επών φαίνεται ότι έγινε **στην Αθήνα κατά τον 6ο αι. π.Χ.** (την εποχή μάλλον που κυβερνούσε την πόλη ο τύραννος **Πεισίστρατος ή ο γιος του Ίππαρχος, το 560-510 π.Χ.**), για να υποχρεώνονται οι ραψωδοί να απαγγέλλουν τα έπη στη γιορτή των Παναθηναίων με βάση το κείμενο της επίσημης, ας πούμε, έκδοσης και να αποφεύγονται έτσι παρεμβολές.

ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Η Οδύσσεια αποτελείται από 12.110 στίχους

Οι ραψωδίες της Οδύσσειας διακρίνονται με τα μικρά 24 γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου και με τίτλους ανάλογους με το περιεχόμενό τους.

ΙΛΙΑΔΑ

Η Ιλιάδα αποτελείται από 15.693 στίχους,

Οι ραψωδίες της Ιλιάδας διακρίνονται με τα κεφαλαία 24 γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου και με τίτλους ανάλογους με το περιεχόμενό τους.

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- ❑ Κεντρικό θέμα της Οδύσσειας είναι ο αγώνας του βασιλιά της Ιθάκης, του Οδυσσέα, να επιστρέψει με τους συντρόφους του από την Τροία στο νησί του και να ξαναπάρει τη θέση που είχε στο σπίτι του και στον λαό του.
- ❑ Συμπληρωματικό θέμα είναι η αναζήτησή του από τη γυναίκα του, την Πηνελόπη, και, κυρίως, από τον γιο του, τον Τηλέμαχο· η πολύχρονη απουσία του από την Ιθάκη είχε δημιουργήσει πολλά προβλήματα και στους δύο. Έτσι, η δράση διεξάγεται τόσο στην ξενιτιά όσο και στην πατρίδα.
- ❑ Η Οδύσσεια, επομένως, μπορεί να χαρακτηριστεί μεταπολεμικό έπος, καθώς αναδεικνύει τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν μετά τον Τρωικό πόλεμο, σε συνάρτηση με τις κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις της εποχής του ποιητή, κατά την οποία αποκτούν δύναμη οι «ευγενείς» (Ο Πλούταρχος (1ος-2ος αι. μ.Χ.) διαπιστώνει στο έργο του Βίος Όμηρου, II, 1: «Είναι εύλογο να διαβάσουμε πρώτον τον Όμηρο, τον ποιητή, μια που αυτός και προηγήθηκε χρονικά από τους περισσότερους και αποδείχτηκε πρώτος από όλους σε αξία. Η ωφέλειά μας μέγιστη και στον λόγο και στη σκέψη και στην πλούσια εμπειρία ζωής.») και αμφισβητούν την κληρονομική βασιλεία.
- ❑ Γι' αυτό και το ηρωικό στοιχείο της Οδύσσειας διαφέρει από εκείνο της Ιλιάδας· ο ηρωισμός της Οδύσσειας δεν είναι κυρίως πολεμικός αλλά είναι αγώνας καρτερικός, για να επιβιώσει κανείς και να επιτύχει τους στόχους του.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΝΑΔΙΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ ΜΕ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

Οι περιπέτειες του Οδυσσέα από την Τροία ως την Ωγυγία: Ο Οδυσσέας έφυγε από την Τροία με δώδεκα επανδρωμένα πλοία και στο ταξίδι του νόστου έζησε περιπέτειες πολλές για δέκα χρόνια: Πολέμησε τους Κίκονες στη Θράκη, αλλά έχασε αρκετούς συντρόφους. Στη χώρα των Λωτοφάγων μερικοί σύντροφοι κινδύνεψαν να ξεχάσουν την πατρίδα, τους πήρε όμως μαζί του με τη βία. Στη χώρα των ανθρωποφάγων Κυκλώπων ο γιος του Ποσειδώνα, ο Πολύφημος, έφαγε έξι συντρόφους και εκείνος τον τύφλωσε, για να σωθούν οι υπόλοιποι· προκάλεσε έτσι την οργή του θεού της θάλασσας. Στην Αιολία φιλοξενήθηκε έναν μήνα και έφυγε με δώρο έναν ασκό, όπου ο φύλακας των ανέμων Αίολος είχε κλείσει όλους τους ενάντιους ανέμους· από περιέργεια όμως οι σύντροφοι τον άνοιξαν και η τρικυμία που ξέσπασε τους πήγε στη χώρα των ανθρωποφάγων Λαιστρυγόνων, που βύθισαν τα έντεκα πλοία του και έφαγαν τους ναυαγούς. Με το ένα πλοίο τώρα και τους ναύτες του έφτασε στο νησί της Κίρκης, η οποία μεταμόρφωσε τους συντρόφους του σε ζώα, αλλά ο Οδυσσέας την υποχρέωσε να τους ξαναδώσει την ανθρώπινη μορφή. Στο παλάτι της φιλοξενήθηκαν έπειτα έναν χρόνο. Κατέβηκε και στον Άδη, για να πάρει χρησμό από τον μάντη Τειρεσία. Άκουσε, δεμένος στο κατάρτι, το τραγούδι των Σειρήνων, πέρασε από τη Σκύλλα με οδυνηρές απώλειες και έφτασε στη Θρινακία, όπου έβοσκαν τα βόδια του Ήλιου. Εκεί, παρά τις αποτρεπτικές συστάσεις του, οι σύντροφοί του έσφαζαν και έφαγαν μερικά βόδια του θεού· γι' αυτό, στο ναυάγιο που ακολούθησε, χάθηκαν όλοι, εκτός από τον ίδιο. Πέρασε μόνος του έπειτα από τη Χάρυβδη ο Οδυσσέας και βγήκε ναυαγός στην Ωγυγία, το νησί της Καλυψώς, όπου άθελά του έμεινε περισσότερο από 7 χρόνια νοσταλγώντας την Ιθάκη και τη γυναίκα του.

Η κατάσταση στην Ιθάκη και η απόφαση των θεών: Στην Ιθάκη, εν τω μεταξύ, τα αρχοντόπουλα της επικράτειας του Οδυσσέα μπαινόβγαιναν στο παλάτι ως υποψήφιοι γαμπροί/μνηστήρες της γυναίκας του, της Πηνελόπης, και κατέτρωγαν την περιουσία του, αλλά εκείνη τους αντιμετώπιζε με σύνεση και πονηριά. Μια μέρα ωστόσο που ο Ποσειδώνας απουσίαζε από τον Όλυμπο, οι θεοί αποφάσισαν να βοηθήσουν τον Οδυσσέα να επιστρέψει στην πατρίδα του. Έτσι, η Αθηνά κατέβηκε στην Ιθάκη, για να ενθαρρύνει τον γιο του, τον Τηλέμαχο, να αναλάβει πρωτοβουλίες ως κύριος του σπιτιού και να αναζητήσει τον πατέρα του, ενώ ο Ερμής πήγε στην Ωγυγία, για να ανακοινώσει στην Καλυψώ την απόφαση των θεών. Αναγκάστηκε έτσι η νεράιδα να επιτρέψει στον Οδυσσέα να φύγει· τον βοήθησε μάλιστα να φτιάξει μια σχεδία για το ταξίδι του νόστου.

Από την Ωγυγία ως την Ιθάκη: Πάνω στη σχεδία αυτή ο Οδυσσέας ταξίδεψε άγρυπνος 17 μέρες, τη 18η όμως τον αντιλήφθηκε ο Ποσειδώνας και σήκωσε τρικυμία που διέλυσε τη σχεδία. Και ο ήρωας, παλεύοντας τρεις μέρες με τα κύματα, βγήκε ναυαγός στη χώρα των Φαιάκων, τη Σχερία, όπου συνάντησε τη βασιλοπούλα Ναυσικά, που τον οδήγησε στο παλάτι. Οι Φαίακες του πρόσφεραν πλούσια φιλοξενία, άκουσαν με συγκίνηση τις περιπέτειές του, τον τίμησαν με δώρα πολλά και με δικό τους καράβι τον έστειλαν στην Ιθάκη.

Αποκατάσταση του Οδυσσέα στο σπίτι του και στον λαό του: Στην Ιθάκη ο Οδυσσέας βρήκε μπροστά του την Αθηνά που τον βοήθησε να αντιμετωπίσει με επιτυχία την κατάσταση του παλατιού: τον μεταμόρφωσε σε ζητιάνο και τον συμβούλεψε να πάει πρώτα στο καλύβι του χοιροβοσκού Εύμαιου και να του ζητήσει πληροφορίες για όσα συμβαίνουν στο παλάτι. Φρόντισε έπειτα η θεά να φτάσει κι ο Τηλέμαχος από τη Σπάρτη στο καλύβι, όπου πατέρας και γιος κατέστρωσαν σχέδιο εξόντωσης των μνηστήρων. Κατέβηκαν έπειτα στα ανάκτορα, όπου ο «ζητιάνος» δεχόταν προσβολές από μνηστήρες και υπηρέτες, ενώ ο Τηλέμαχος τον προστάτευε χωρίς να αποκαλύπτει το μυστικό τους. Ο Οδυσσέας, αγνώριστος ακόμη, συνομίλησε με την Πηνελόπη, που του εκμυστηρεύτηκε ότι, τώρα που ο Τηλέμαχος ενηλικιώθηκε, σχεδιάζει να προκηρύξει αγώνα τοξοβολίας μεταξύ των μνηστήρων και να παντρευτεί, κατ' ανάγκη, τον νικητή. Έγινε λοιπόν ο αγώνας την επόμενη μέρα και οι μνηστήρες δοκίμασαν το τόξο χωρίς επιτυχία. Δοκίμασε τότε και ο Οδυσσέας, νίκησε στον αγώνα και στράφηκε έπειτα εναντίον των μνηστήρων· σε συνεργασία δε με τον Τηλέμαχο και λίγους πιστούς υπηρέτες τούς εξόντωσε όλους. Έγινε έτσι πάλι κύριος του σπιτιού του και ξανακέρδισε τη γυναίκα του. Την άλλη μέρα συνάντησε και τον πατέρα του, τον Λαέρτη, και μαζί παππούς, γιος και εγγονός αντιμετώπισαν τους συγγενείς των μνηστήρων, που ζητούσαν εκδίκηση· η επέμβαση όμως της Αθηνάς και του Δία αναχαίτισαν τη σύγκρουση και επέβαλαν συμφιλίωση ανάμεσά τους και ειρήνη. Έτσι ο Οδυσσέας ξανακέρδισε και τον λαό του.

Τα γεγονότα αυτά διαρκούν περίπου 10 χρόνια, ο ποιητής όμως τα αναδιάρθρωσε και τα ενέταξε σε 41 μέρες, που αποτελούν το παρόν της Οδύσσειας, όπως φαίνεται στο ημερολόγιο που ακολουθεί.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Ημέρα	Γεγονότα	Ραψωδίες
1η	Προοίμιο. Πρώτο συμβούλιο των θεών. Μετάβαση της Αθηνάς στην Ιθάκη. Ενθάρρυνση του Τηλέμαχου.	α
2η	Συνέλευση των Ιθακησίων. Αναχώρηση του Τηλέμαχου για την Πύλο το βράδυ.	β
3η-5η	Ο Τηλέμαχος στην Πύλο. Διήμερο ταξίδι οδικό για τη Σπάρτη.	γ
6η	Ο Τηλέμαχος στη Σπάρτη. Στην Ιθάκη οι μνηστήρες τού ετοιμάζουν ενέδρα φονική κατά την επιστροφή του.	δ
7η	Δεύτερο συμβούλιο των θεών. Μετάβαση του Ερμή στην Ωγυγία και ανακοίνωση στην Καλυψώ της απόφασης των θεών για τον νόστο του Οδυσσέα.	ε
8η-11η	Ο Οδυσσέας κατασκευάζει σχέδια/πλοιάριο.	
12η-28η	Αναχωρεί από την Ωγυγία και ταξιδεύει άγρυπνος σε ήρεμη θάλασσα.	
29η-31η	Ο Ποσειδώνας σηκώνει τρικυμία που διαλύει τη σχέδια, ο Οδυσσέας όμως παλεύοντας με τα κύματα βγαίνει ναυαγός στη χώρα των Φαιάκων, τη Σχερία.	
32η	Ο Οδυσσέας συναντά τη Ναυσικά και συνομιλεί μαζί της. Το βράδυ φιλοξενείται στα ανάκτορα των Φαιάκων.	ζ-η
33η	Οι Φαίακες διευρύνουν τη φιλοξενία τους στον Οδυσσέα (με επίσημα γεύματα, αγώνες και πολλά δώρα). Το βράδυ ο Οδυσσέας διηγείται τις περιπέτειές του στα ανάκτορα των Φαιάκων.	θ
		ι-μ
34η προς 35η	Ετοιμάζεται ο νόστος του Οδυσσέα και το βράδυ το γοργό καράβι των Φαιάκων τον μεταφέρει κοιμισμένον και τον αποθέτει σε μια παραλία της Ιθάκης.	v 1-209/ <1-187> ¹¹
35η προς 36η	Ξυπνά στην Ιθάκη και συναντά την Αθηνά, που τον συμβουλεύει, τον μεταμφιέζει σε ζητιάνο και τον στέλνει στο καλύβι του Εύμαιου, ενώ η ίδια πηγαίνει στη Σπάρτη και παροτρύνει τον Τηλέμαχο να επιστρέψει.	v 210/<187> κ.ε., ξ και ο <1-43>
36η-38η	Ο Τηλέμαχος ταξιδεύει προς την Ιθάκη, ενώ ο Οδυσσέας παραμένει στο καλύβι.	ο <44> κ.ε.
38η	Φτάνει και ο Τηλέμαχος στο καλύβι, αναγνωρίζει τον πατέρα του και σχεδιάζουν μαζί τη μνηστηροφονία. Οι μνηστήρες ανησυχούν από την επιστροφή του.	π
39η	Ο Τηλέμαχος και ο Οδυσσέας-ζητιάνος πηγαίνουν στο παλάτι. Ο Οδυσσέας-ζητιάνος δέχεται προσβολές από μνηστήρες και υπηρέτες.	ρ
	Ο Οδυσσέας-ζητιάνος πυγμαχεί με τον ζητιάνο Ίρο. Η Πηνελόπη εμφανίζεται στους μνηστήρες και τους δίνει ελπίδες για γάμο. Εκείνοι της στέλνουν δώρα.	σ
40ή	Το βράδυ, πατέρας και γιος κρύβουν τα όπλα που βρίσκονταν στο «μέγαρο»*. Η Πηνελόπη συνομιλεί με τον Οδυσσέα, χωρίς να τον γνωρίζει. Η παραμιάνα του, η Ευρύκλεια, του πλένει τα πόδια και τον αναγνωρίζει.	τ
	Ο Οδυσσέας και η Πηνελόπη ξυπνούν ταραγμένοι. Στο παλάτι ετοιμάζεται συμπόσιο εορταστικό, ενώ οι μνηστήρες συμπεριφέρονται προκλητικά.	υ
	Προκηρύσσεται και διεξάγεται αγώνας τόξου με νικητή τον Οδυσσέα.	φ
	Ο Οδυσσέας στρέφεται εναντίον των μνηστήρων και τους εξοντώνει.	χ
40ή προς 41η	Η Πηνελόπη αναγνωρίζει τον Οδυσσέα και συνομιλεί μαζί του.	ψ
41η	Ο Ερμής οδηγεί τις ψυχές των μνηστήρων στον Άδη. Ο Οδυσσέας και ο Τηλέμαχος πηγαίνουν στο κτήμα του Λαέρτη και όλοι μαζί αντιμετωπίζουν τους συγγενείς των μνηστήρων, που ζητούσαν εκδίκηση, επεμβαίνουν όμως οι θεοί και επιβάλλουν συμφιλίωση και ειρήνη.	ω

ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ ΣΕ 3 ΜΕΡΗ

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ	(ραψωδίες α-δ)	Η Ιθάκη χωρίς τον Οδυσσέα, όπου πρωταγωνιστεί ο Τηλέμαχος.
ΝΟΣΤΟΣ	(ραψ. ε - ν 209/<187>)	Ο Οδυσσέας στον αγώνα του να νοστήσει/να επιστρέψει στην Ιθάκη
ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ	(ραψ. ν 210/<187>-ω	Ο Οδυσσέας στην Ιθάκη), όπου βοηθούμενος από την Αθηνά και συνεργαζόμενος με τον Τηλέμαχο εξοντώνει τους μνηστήρες.